

ตำราอ้างอิงยาสมุนไพรไทย

คณะกรรมการจัดทำตำราอ้างอิงยาสมุนไพรไทย*
ในคณะกรรมการคุ้มครองและส่งเสริมภูมิปัญญาการแพทย์แผนไทย

ปกิณกนี้จะนำเสนอยาสมุนไพรแต่ละชนิด ที่คณะกรรมการจัดทำขึ้นก่อนรวบรวมจัดพิมพ์เป็นรูปเล่ม “ตำราอ้างอิงสมุนไพร” เพื่อเป็นเวทีประชาพิจารณ์.

โกฐฐามังสี (KOT CHADA MANGSI)

Rhizoma Nardostachys Grandiflorae

Jatamansi

โกฐฐามังสีเป็นเหง้าแห้งของพืชที่มีชื่อวิทยาศาสตร์ว่า

Nardostachys grandiflora DC. ในวงศ์ Valerianaceae^๑.

ชื่อพ้อง *Fedia grandiflora* Wall., *Nardostachys jatamansi* DC., *Patrinia jatamansi* Wall., *Valeriana jatamansi* Wall.^{๒-๕}.

ชื่ออื่น ชะดามังสี^๑, Indian nard, jatamansi, musk root, nardus root, spikenard root^{๒-๕}.

*ประธานอนุกรรมการ นพ. วิชัย โชควิวัฒน์, รองประธานอนุกรรมการ รศ.ดร. ชัยนต์ พิเชียรสุนทร, อนุกรรมการ ศ.ดร. พเยาว์ เหมื่อนวงษ์ญาติ, รศ. กัลยา ภราดาโดย, รศ.ดร. วันดี กฤษณพันธ์, รศ.ดร. รพีพล ภโวาท, นายวินิต อัศวกิจวิรี, นพ. ปราโมทย์ เสถียรรัตน์, ดร. ก่องกานดา ชยามฤต, นางจารีย์ บันสิทธิ์, น.ส.นันทนา สิทธิชัย, นางนัยนา วราอศฺวปติ, นางเย็นจิตร์ เตชะดำรงสิน, นางอภิญา เวชพงศา, นายวุฒิ วุฒิธรรมเวช, ผศ. ร.ต.อ.หญิง สุชาดา สุขหรั่ง, นายยอดวิทย์ กาญจนการุณ, นางพรทิพย์ เต็มวิเศษ, อนุกรรมการและเลขานุการ ดร. อัญชลี จุฑาทุทธิ, อนุกรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ น.ส. สารีณี เสนะพันธ์, นางบุษราภรณ์ จันทา, น.ส.จิราภรณ์ บุญมาก, ว่าที่ ร.ต. ทวีช ศิริมุสิกะ

ลักษณะพืช ไม้ล้มลุกอายุหลายปี สูง ๑๐-๖๐ เซนติเมตร ลำต้นตั้งตรง ตอนบนมีขนนุ่มคลุม ตอนล่างอาจเกลี้ยง. เหง้า ยาว แข็งเหมือนเนื้อไม้ ปกคลุมด้วยเส้นใยส่วนโคนใบ มีกลิ่นฉุน. ใบเป็นใบเดี่ยว เรียงตรงข้าม ใบใกล้โคนต้นเรียงถี่คล้ายกระจุก รูปช้อนกว้างประมาณ ๒.๕ เซนติเมตร ยาว ๑๕-๒๐ เซนติเมตร โคนใบสอบแคบคล้ายก้านใบ ขอบเรียบหรือมีขนนุ่มเล็กน้อย ใบบนต้นมี ๑-๒ คู่ รูปขอบขนานหรือรูปไข่กลับ ยาว ๒.๕-๗.๕ เซนติเมตร ปลายแหลม โคนมน ไม่มีก้านใบ. ช่อดอก แบบช่อกระจุก ออกเป็นช่อก้านโดด ก้านช่อดอกยาว ๑๐-๒๐ เซนติเมตร ประกอบด้วยช่อกระจุกย่อย ๑-๕ ช่อ ใบประดับมักมีขน. ดอกสีชมพูแกมสีม่วง กลีบเลี้ยงโคนเชื่อมติดกันเป็นหลอด ปลายแยกเป็น ๕ แฉก กลีบดอกโคนเชื่อมติดกันเป็นหลอดแกมรูปประฆัง ยาวประมาณ ๖ มิลลิเมตร ปลายแยกเป็น ๕ แฉก ด้านในอาจมีขน เกสรเพศผู้ ๔ อัน ติดทางด้านในของหลอด กลีบดอก รางไข่ใต้วงกลีบ มี ๕ ช่อง แต่มี ๒ ช่องฝ่อไป แต่ละช่องมีออวุล ๑ เม็ด. ผล แบบผลแห้งเมล็ดล่อน รูปไข่กลับแบน ปลายผลมีกลีบเลี้ยงคล้ายซี่ฟัน ติดทน มีขนสีขาว. เมล็ดรูปไข่ แบน มี ๑ เมล็ด^{๒-๖}.

ถิ่นกำเนิดและการกระจายพันธุ์ พืชชนิดนี้มีเขตการกระจายพันธุ์ในเขตปกครองตนเองทิเบต (ประเทศสาธารณรัฐ

โกฐขุภามังสี (*Nardostachys grandiflora* DC.)
ก. ต้น แสดงราก เหง้า ใบ และช่อดอก ข. ดอกบาน

ต้นโกฐชฎามังสี

ราก ใบและดอกต้นโกฐชฎามังสี

ประชาชนจีน) เนปาล ภูฏาน บริเวณเทือกเขาหิมาลัยของประเทศอินเดีย ที่สูงจากระดับน้ำทะเล ๓,๐๐๐-๖,๐๐๐ เมตร ออกดอกระหว่างเดือนมิถุนายนถึงสิงหาคม เป็นผลระหว่างเดือนกันยายนถึงตุลาคม^{๒,๔-๖}.

ลักษณะเครื่องยา โกลฐฆูฆามังสีเป็นเหง้าแห้งรูปทรงกระบอก ยาว ๒.๕-๗.๕ เซนติเมตร สีน้ำตาลเข้ม มีเส้นใยสีน้ำตาลแกมสีแดงปกคลุมหนาแน่น เส้นใยนี้เป็นส่วนโคนใบกระจุกใกล้ราก^๖ เปราะ รอยหักสีน้ำตาลแกมสีแดง กลิ่นหอมฉุนเฉพาะตัว รสเผ็ดและขมเล็กน้อย^{๕-๗}.

องค์ประกอบทางเคมี โกลฐฆูฆามังสีมีสารองค์ประกอบกลุ่มต่าง ๆ จำนวนมาก เช่น แองเจลิซิน (angelicin), กรดจาทาแมนซิก (jatamansic acid), จาทาแมนซิน (jatamansin), จาทาแมนซินอล (jatamansinol), จาทาแมนโซน (jatamansone), จาทามอลเอ (jatamol A), จาทามอลบี (jatamol B), แพตช์ชูลีแอลกอฮอล์ (patchouli alcohol)^{๒-๖}.

ข้อบ่งใช้ –

ตำราสรรพคุณยาไทยว่าโกลฐฆูฆามังสีใช้เป็นยาขับหนองขับพยาธิ แก้โลหิตเป็นพิษ โกลฐนี้อยู่ในพิภักโกลฐทั้ง ๕^{๑-๔}.

ข้อมูลจากการศึกษาวิจัยพรีคลินิกพบว่าโกลฐฆูฆามังสีมีฤทธิ์สงบประสาท การศึกษาวิจัยในคนพบว่าสารจาทาแมนโซนมีฤทธิ์ลดความดันโลหิตในผู้ป่วยความดันโลหิตสูงชนิดปานกลางถึงรุนแรง^{๕-๗}.

หมายเหตุ

๑. ชื่อ “โกลฐฆูฆามังสี” หมายถึงโกลฐที่มีรูปลักษณะคล้าย

ของมวยมุ่น [ในความหมายหนึ่งของคำ “ฆูฆา” แปลว่า มวยมุ่น (ผม) ส่วนคำ “มังสี” แปลว่า ซอง เช่น ซองพลุ]^{๒-๓}.

๒. โกลฐฆูฆามังสีเป็นเครื่องยาที่ใช้มากในการแพทย์อายุรเวทของอินเดีย โดยใช้บำบัดโรคลมบ้าหมู โรคฮิสทีเรีย โรคลมชัก แก้แผลพุพอง ปวด บวมที่ผิวหนัง^{๓-๗}.

เอกสารอ้างอิง

๑. ชัยนัต พิเชียรสุนทร, วิเชียร จีรวงศ์. ที่มาของคำ “โกษฐู” และโกษฐูที่ใช้มากในยาไทย. วารสารราชบัณฑิตยสถาน ๒๕๔๖;๒๘(๑):๑๑๓-๙.
๒. ชัยนัต พิเชียรสุนทร, วิเชียร จีรวงศ์. คู่มือเภสัชกรรมแผนไทย เล่ม ๕ คณาเภสัช. พิมพ์ครั้งที่ ๒. สำนักพิมพ์อมรินทร์. ๒๕๔๗. หน้า ๑๑๒-๖.
๓. ชัยนัต พิเชียรสุนทร, แม้นมาส ขวลิต, วิเชียร จีรวงศ์. คำอธิบายตำราพระโอสถพระนารายณ์ ฉบับเฉลิมพระเกียรติ ๗๒ พรรษา มหาราช ๕ ธันวาคม พุทธศักราช ๒๕๔๒. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์อมรินทร์ และมูลนิธิภูมิปัญญา. ๒๕๔๘. หน้า ๓๔๓-๔.
๔. ราชบัณฑิตยสถาน. อนุกรมวิธานพืช อักษร ก ฉบับราชบัณฑิตยสถาน. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพฯ : หจก. อรุณการพิมพ์. ๒๕๔๖. หน้า ๔๑๙-๒๐.
๕. Billore KV, Yelne MB, Dennis MB, Chaudhari BG. Database on medicinal plants used in Ayurveda. Vol. 7. New Delhi: Central Council for Research in Ayurveda and Siddha (Department of AYUSH, Ministry of Health and Family Welfare). 2005. p. 135-57.
๖. Arora RB, Singh KP, Das PK, Mistry PN. Prolong hypotensive effect of the essential oil of *Nardostachys jatamansi*. Arch Int Pharmacology Ther 1958;113(3-4):367-76.
๗. Arora RB, Singh KP, Chandrakanta M. A biochemical approach to the mechanism of action of Jatamansone. Life Sci 1962;11:571.